

LETO
3JESENICE-
FUŽINE

TOVARNIŠKI

VESTNIK

KRAJSKE
INDUSTRIJSKE
DRUŽBE

Vsem v vednost!

V ožigled mednarodnim dogodkom, ter v zvezi s potrebnimi ureditvami doma, je običajno, da nastajajo med prebivalstvom najrazličnejše senzacionalno opremljene govornice. Četudi so morda take domišljijam prepuščene vesti vzdrževane in razširjane brez kakega hudobnega namena, vendar razburjajo javnost in zavajajo posameznike in družine v malodušje in v nerazpoloženja, ki niso samo neupravičena, nego tudi škodljiva tako za poedinca kot za skupnost. V službi mirnega in koristnega dela ter v namenu stvarne informacije sporočamo zato vsem članom naše delovne vzajemnosti naš bronamerni poziv:

Naša kraljevska oblastva so večkrat sporočila javnosti, da naša država v zvezi z mednarodnimi dogodki ni postavljena v nobeno nevarnost. Prebivalstvo je bilo opozorjeno, da naj ne naseda zavajanjem po senzacionalnih novicah, ki so po večini plod domišljije in naj se vzdrži vsakega izkazovanja čustev do evropskih taborov tako ali tako. Dolžnost slehernega izmed nas je, da podpre to stališče države in da ga v nobenem oziru ne kvari.

Pozivamo zato vse naše sodelavce, njihove svojce in družine, da onemogočijo kroženje vsakih nestvarnih vesti, da jim ne nasedajo ter da ohranijo mirno kri. Posebej pozivamo naše sodelavce, da ne zapravljajo časa z govoricami, nego naj pridno in mirno delajo na svojih mestih. Uprava podjetja je skrbno na delu, da omogoči redno in polno obratovanje tudi z ozirom na sočasne ukrepe in prilike. Potrebe obratovanja so zavarovane in ni povoda za malodušne govornice. Če pa kje trenutno ni mogoče takoj vsega urediti, je pač potrebna potrpežljivost in resnost.

Prav tako vabimo tudi naše odjemalce v oddaji živil, da ne ustvarjajo z nasedanjem kakim govoricam in pretiranim vestem po nepotrebnem izjemnih prilik, ki bi otežkočale poslovanje kašte in prizadevale nesmiselne in nepotrebne ukrepe in stroške v pogledu nakopičenja in kvarjenja živil.

Mirni in hladnokrvni na svojih mestih v obratu, trezni in preudarni v presoji govoric bomo najbolj služili koristnemu stališču domovine in jo bomo bogatili in jačali v delu in podjetnosti.

Praznik Jugoslovancev

Proslava rajstnega dne Nj. Vel. kralja Petra II.

Svečano, prisrčno in enotno je proslavila Jugoslavija 6. september, rojstni dan mladega kralja, svobodno in združeno v topli ljubezni do kralja in domovine, je manifestiralo jugoslovansko ljudstvo od stolnega mesta do zadnje gorske vasi, od juga do Triglava, od sinjega Primorja do banaških ravni, iskreno in vdano tistemu, ki stoji na čelu domovine.

Ta praznik Jugoslavije je bil posebno lep v teh težkih mednarodnih časih, lep in ponosen v izpričevanju spoštovanja, zaupanja in hvaležnosti kralju in kraljevskemu domu za srečno vodenje Jugoslavije.

Bodi srečna, lepa naša domovina, bodi srečen vladar in srečno ljudstvo!

Tako je prav!

Živel sporazum med Srbi in Hrvati! Kakor vse ljudstvo in vsi krogi, tako so sprejeli vest o doseženem sporazumu med Hrvati in Srbi prav posebno gospodarski krogi. To vprašanje je ležalo nad nami kot mora in vedno in povsod se je pojavljalo kot zaskrbljenost, kot nekaj nerešenega, nedovršenega.

Jugoslovansko ljudstvo je sedaj enotno tudi v tem vprašanju in ni ga več težkega problema notranje politike. Stojimo pred veliko in srečno bodočnostjo gospodarskega dela.

Jugoslovansko delavnost čakajo vsi predeli domovine, čaka podjetnosti in pridnih rok in izboljšanje prilik prav vse ljudstvo. Gospodarska delavnost bo imela sedaj mir in samo eno skrb, skrb za rast blagostanja Jugoslavije.

Samo primer, da manjka v naši državi do pol milijona železnih plugov, pove, da so pred nami nezorane livade, da je zakopano bogastvo, katerega bo treba dvigniti za boljši obstanek ljudstva. Pol milijona plugov pomeni desetstisoče zaposlenega delavstva, desetstisoče zadovoljnih družin, pomeni pospešenje in racionalizacijo kmečkega dela, pomeni celo polje novega dela. In kakor tu, tako v drugih primerih.

Težka mora vprašanj je šla, sporazum je dejstvo in pred nami je enotna domovina polna dela, bodočnosti in blagostanja. Pionirji dela, na plan, h gospodarski rasti, k procvitu polni Jugoslaviji!

Delo na naši železarski strokovni šoli

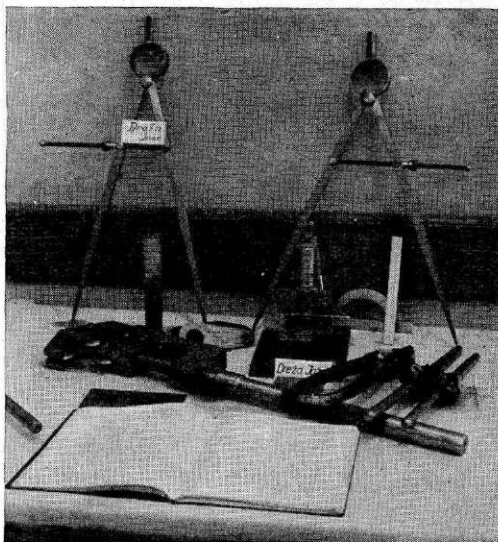
Zaključek prvega in začetek novega šolskega leta kovinarske šole pri KID

Kovinarska strokovna šola KID, ki je bila ustanovljena pred letom, je zaključila prvi letnik svojega delovanja. Šola je tvorila dva prva letnika, a in b. Prvi a letnik so obiskovali gojenci, ki so dobivali teoretični pouk po programu strokovnih šol ter poleg tega še praktični pouk v posebni vajenski delavnici. Prvi b letnik so obiskovali gojenci, ki so po večini že izučeni gotovih strok in del. Ti so obiskovali samo teoretični pouk, praktično pa so delali po raznih obratih.

Prvo šolsko leto je bilo zaključeno v mesecu avgustu. Gojenci so polagali izpite čez snov vsega leta, poleg tega pa so pripravili v delavnici vrsto izdelkov za vajensko razstavo. Uspehi prvega leta so bili prav dobri, kar so pokazali izpiti. Posebne uspehe pa je pokazala vajenska delavnica v izdelkih, ki so bili razstavljeni, da so si jih mogli ogledati tudi prireditelji, varuhi in drugo občinstvo. Pri tej razstavi je treba omeniti, da ni bila tu niti polovica izdelkov in da vajenska delavnica ni delala samo za razstavo. Kar je bilo razstavljenega, je hitro delo zadnjih tednov.

Zaključek pouka je bil 12. avgusta, uradni zaključek šole in razdelitev izpričeval pa s šolsko sv. mašo in malo slavnostjo, dne 19. avgusta.

V okrašeni spodnji dvorani poleg učilnice so se zbrali gojenci obeh letnikov, roditelji, zbor predavateljev, obratovodje in prokuristi KID. Ko sta prišla med gojence gg. generalni ravnatelj C. Noot in tehn. ravnatelj dr. inž. Klinar, je vodja šole inž. Bandel nagovoril gojence z lepim nagovorom. V imenu šole se je zahvalil predsedniku KID, gospodu A. Westnu, da je omogočil to koristno ustanovo in dal delavskim sinovom priliko strokovne izobrazbe. Za-

hvalil se je ravnateljstvu za uvidevnost in naklonjenost v teku leta in omenil uspehe prvega leta. Pozval je gojence, da naj vršijo svoje delo z veseljem in z zanimanjem, kajti dana jim je prilika, da se izobrazijo doma do tiste sposobnosti, ki jim je nujna in važna za vse življenje. Z novim strokovnim naraščanjem ne bo dobila strokovne sodelavce samo tvornica, nego bodo v prvi vrsti oni dobili izobrazbo in življenjska mesta.

Po nagovoru vodje šole je gojencem čestital tehnični ravnatelj dr. inž. Klinar. Pozval jih je, da se tudi v nadalje posvetijo študiju pridno in resno, da bodo sposobni strokovni delavci in mojstri. Vsak sleherni naj se temeljito zaveda prilike izobrazbe, ki jo ima v tej šoli in naj ne zamudi s površnostjo niti trenutka. Naša bodočnost potrebuje strokovnega naraščaja in v tem se pridnim in sposobnim odpira prihodnost, polna napredka in dela.

Zatem je vodja šole razdelil izpričevala. Za najboljše tri učence v vsakem letniku so bile določene nagrade. Prva nagrada je obsegala zlato nalivno pero, računalno in knjigo Pupina »Od pastirja do izumitelja«. Druga nagrada je obsegala računalno in knjigo kot zgoraj, tretja nagrada pa računalno.

Vrstni red učencev se je določil po ocenah. Nagrade so bile razdeljene po sledečem redu:

I. a letnik:

1. Torkar Rado — prvo nagrado.
2. Novak Ciril — drugo nagrado.
3. Malej Valentin — tretjo nagrado.

II. b letnik:

1. Gorjanc Franc — prvo nagrado.
2. Gerdej Štefan — drugo nagrado.
3. Arnež Anton — tretjo nagrado.

V imenu gojencev obeh letnikov se je zahvalil gojenec Gorjanc Franc ravnateljstvu za omogočeno izobrazbo in izjavil najbolj resni namen in veselje vseh za uspehe v šoli in bodočnosti.

Gosp. inž. Bandel je potem otvoril razstavo izdelkov vajenske delavnice, katero so si ogledali vsi prisotni. Razstava je bila odprta nekaj dni, da so lahko videli napredek naših gojencev tudi drugi zainteresenti z Jesenic in okolice.

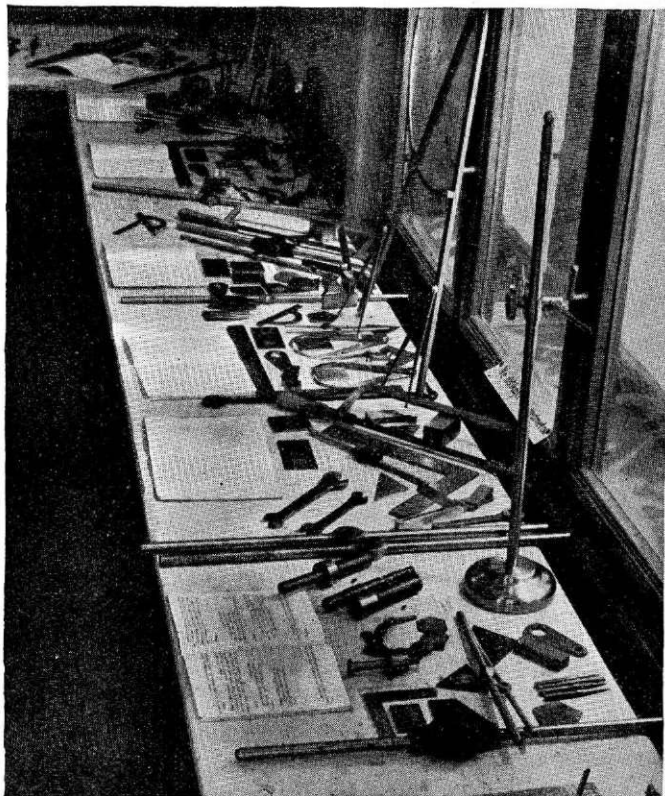
Začetek novega šolskega leta

V prvi letnik železarske strokovno nadaljevalne šole KID je bilo za letošnji prvi letnik sprejetih 30 novih gojencev. Vsi prijavljeni kandidati so morali napraviti sprejemni izpit na psihotehniški podlagi, tako da je za vsakega ugotovljeno, ali bo sposoben po prirojenih talentih in dosedanji izobrazbi. Gotovo je, da se tako organizirani izpiti ne vršijo pri nobeni delovni ustanovi. KID je prva v državi, ki je uvedla take izpite. Pri izbiranju kandidatov za sprejemne izpite je odločala najprej potrebna enotna šolska izobrazba, kajti pouk je moten, ako so v šoli nekateri, ki imajo polne šole in zopet drugi, ki jim manjkajo mnogi osnovni pojmi. Druga osnova je bila, da imajo prvenstvo sinovi sodelavcev KID. Nadaljnji izbor po izvršenih izpitih, teoretični in v delavnici, je bil izvršen po doseženih rezultatih.

Ugotoviti je treba, da so radi velikega števila prosilcev izpadli tudi dobri in je bila razlika v doseženih točkah zelo majhna, toda obseg šole je določen na 30 gojencev in se na nadaljnje ni moglo ozirati.

Letos se vrši teoretični pouk v novi učilnici, ki se nahaja v poslopju tovarniške kašte.

Šolsko leto se je pričelo v ponedeljek, dne 11. septembra, s šolsko mašo, katero je daroval mestni župnik in duh. svetnik preč. gospod Ant. Kastelic. Po sv. maši so se gojenci zbrali v novi učilnici, kjer jim je sporočil disciplinski in učni red vodja šole gosp. inž. Bandel v navzočnosti vodje delavnice g. Pečana.

Oddelek z razstave vajeniške šole KID

Zopet 1000 sodelavcev KID na izletih

Izleti obratov žične valjarne, cevarne, opekarne, marfinarskih pomožnih obratovališč in vaješke šole KID

V preteklem in tekočem mesecu so bili izvedeni nadaljnji izleti naših obratnih skupin. S tem je za letos domala zaključena doba teh prireditev. Po naših planinah se porajajo znaki prve jeseni, ki postavljajo poletne dni v vrsto spominov. V prihodnji številki bomo podali pregled udeležbe. Veseli nas, da je tudi letos vladalo za te izlete veliko zanimanje delavstva in svojcev. Ko pišemo to, se spominjamo nekaterih kritikov, ki so govorili, da jim je žal za denar, ki gre za ta dan oddiha delavstvu in njihovim družinam. Toda tiste kritike niso merodajne, merodajna je skupnost naše delovne vzajemnosti, skupnost in zavest dela za iste cilje in iste potrebe. Med tem časom smo doživeli primer, da je naše izlete pokazal v pravilni luči tudi delavski list, poudarjajoč, da je minil čas, ko bi morale delavstvo živeti v zagrenjenosti nekega razreda. To je svetel znak, da stopamo v isto dobo, ko bodo ljudje spoznali, da je skupnost prva in največja potreba, zato prvi in največji cilj delovnih družin.

Žična valjarna na Pokljuko

Okrog 300 sodelavcev in svojcev, ki se spominjajo svojega lepega izleta k Peričniku, je letos napravilo svoj obratni izlet na Pokljuško planoto nad Gorjami. Ta del okolice je malo poznan, četudi so tam lepote, ki jih občudujejo tujci. Malo pod izletnim mestom se nahajajo poznane galerije kraljeviča Andreja in Pokljuška luknja, o kateri gre glas, da je bila zavetišče Gorjanov že izza turških vpadov. Galerije so uredili pred 10 leti in so postale znamenitost tega kraja. Izletniki so si hoteli ogledati tudi zvončarsko domačo obrt v Gorjah, pa je zmotil dež. Tam izdelujejo pastirske zvonce vseh ve-

Z izleta marfinarskih obratov: Zabavna igra na zletišču

likosti do malih spominskih zvončkov, znakov in okraskov. Sedaj delata le dve kovačiji bratov Janov in dobavljata robo največ v Srbijo, pa tudi preko meje in celo v Indijo so jih že dobavljali. Tudi ta obrt zahteva posebno ročnost in znanje. Posebno važno je dajanje tonov s primesjo medenine. Natančno je tudi ulivanje medenine, da se zvonček ne pokvari. Za to služi posebna ilovica.

S postaje v Podhomu so izletniki šli peš skozi Gorje mimo znamenitih galerij gori do gostinske postojanke na Zatrniku. Prihod jeseniških kovinarjev so občudovali tamkajšnji letoviščarji kot posebnost, ki je ne srečajo veliko po letoviških krajih. Pomešali so se mednje v pesmi in razvedrilu. Takoj dopoldne je prišel med izletnike gen. ravnatelj g. C. Noot z gospo hčerko, dalje prokurist ing. Petrovčič in več gostov, ki imajo najlepši spomin na izlet tega obrata že od lanskega leta. Izletnike je obiskal tudi

obratovodja valjaren KID g. Fischer.

Izlet je bil organiziran zelo skrbno, tako, da slabo vreme ni moglo dosti motiti. Obratovodja g. Pohyla je storil vse, da so bili izletniki zadovoljni. Žene in dekleta sodelavcev so same pomagale pri postrežbi. Izlet je bil izveden v razpoloženju in pristrčnosti in bo ostal v lepem spominu.

Kot posebnosti na izletu so bile priprave za zabavo otrok, dalje naprava za preizkušnjo moči, ter več vrst strelskih tekem, za katere so bile razpisane nagrade. Gospod generalni ravnatelj, ki je ostal na tem izletu dolgo v popoldne, je pohvalil organizacijo in se udeležil strelskih tekem ter nagradil zmagovalca še posebej. Vso zahvalo zaslužijo vrli godbeniki in pevci. Kdo bi mislil, da ima naš kraj toliko muzikaličnih ljudi. Vsak obrat lahko postavi svojo lastno godbo. Tudi gostinska obrt restavracije na Zatrniku je šla prirediteljem na roke. Mnogi izletniki so šli opoldne še dalje na Pokljuko.

Zatrnik sam na sebi je visok planinski log. Nad ovinkom je velika kmetija, rodovitna in zdrava, kakor je zdravo vse, kar je na vetru in soncu. S poti doli je razgled na Gorje in na polja in vasi Gorenjske — razgled, ki je kakor pesem tej naši krasni zemlji. Človek, ki obiskuje naravo, se navzame lepote in mehkejši je in lepši. Oh koliko ljudi bi danes moralo romati v prirodo, da bi bilo lepše, lepše!

Cevarna v Mojstrano

Obrat cevarne je lansko leto letoval na meji na Korenskem sedlu v zadovoljstvo izletnikov in v čast slovenski pesmi ob prehodu v sosedno državo. Toda dolga je ta pot, zato so letos obiskali gostoljubno Mojstrano. Na postaji jih je sprejel in pozdravil župan g. Janša kot najbolj dobrodošle goste ter jih spremil do gostoljubne gostinske obrti g. Rabiča v hotelu »Triglav«. Prihod kovinarjev je pozdravil g. Rabič s pozdravnim streljanjem. Bog daj, da bi takega streljanja bilo čim več po naši domovini in po svetu

Z izleta cevarne: Prihod v Mojstrano

in da bi drugačnega ne bilo. Pozdrav jeseniškim kovinarjem od strani Mojstrane ostane nepozaben.

Tudi ta obrat je poznan po dobri organizaciji izletov. Takoj zjutraj je prispel med izletnike v hotel »Triglav« gen. ravnatelj g. Noo t. Priljubljenega železarskega krmilarja so izletniki pristrčno pozdravili v svoji sredi. Prispel je tudi prokurist g. ing. Petrovčič. Izletniki so bili postreženi na vrtu hotela. Po zakuski so z godbo na čelu odšli k slapu Peričniku. Opoldanska postrežba je bila zopet v Mojstrani.

Posebno lep prizor na tem izletu je bil, ko je jubilar Štefan Ravnik izročil obratovodji g. Bohnen u lepo sestavljeno sliko vodstva cevarne. Obratovodja g. Bohnen se je za pozornost pristrčno zahvalil. Lep nagovor na sodelavce je imel namestnik obratovodje gospod Činkovec, kateremu gre velika zasluga za dobro organizirani izlet. Gostinska obrt hotela »Triglav« je storila vse, da je bilo bivanje kovinarjev pri njih lepo in prijetno. Ves dan je ostal z izletniki tudi župan in pokazal s tem, da ceni jeseniško delavstvo in delovno skupnost.

Izleta se je udeležilo nad 200 ljudi.

Opekarna v Drago

Obrat naših »umetnikov«, kakor jih radi nazivljejo ostali obrati, je priredil letošnji izlet v prekrasno dolino Drago. Izleta se je udeležilo 320 ljudi. S postaje Lesce so šli peš do prostora v Dragi, kjer je bilo vse pripravljeno.

Značilnost tega izleta so bile športne igre. Moštvi mlinarjev in pečarjev sta postavili nogometne ekipe. Nogometna igra je trajala skoro dve uri in končala v zadovoljstvo vseh 2:2. Take nastope je priporočati vsem izletnim prireditvam, kajti ni samo zabavno, nego tudi zdravo in lepo vežbati telo v plemeniti športni igri v čisti sončni prirodi. Posebno veliko je bilo na tem izletu malčkov, da je bila slika na travniku še bolj pristrčna.

Izletnike je spremljal obratovodja g. ing. Baltič in se zanimal za oskrbo, ki so jo vodili sodelavci. Za inspekcijo dela je izletnike obiskal g. Bernhard, ki je opravičil oba zadržana ravnatelja. Ob štirih popoldne so izletniki zapustili prijetno bivanje in odšli na postajo Lesce za povratek domov.

Z izleta opekarne: Malčki z nami

Pomožni obrati martinarne

Namenili so se v železarski Bohinj. Udeležba 200 ljudi. Z Jesenic so se odpeljali z avtobusi do Starih fužin, kjer je bila pripravljena zakuska. V tem času so bili martinari zelo vidni gosti, kajti ti kraji so brez inozemskih letoviščarjev. V Starih fužinah, ki hranijo veliko spominov na železarstvo, so si ogledali lepo urejeno sirarno — našo bohinjsko specialiteto. Nato pa so šli na ravnico, kjer stojijo spomini starih kovačnic in cajnar. Železarstvo je tu zamrlo šele pred 50 leti in so tu še živi spomini.

Obratovodja g. ing. Rekar je izletnikom razlagal zgodovino, delo in življenje v teh krajih pred pol stoletjem. K tej razlagi je povabil tudi sestro naših Rozmanov — Rozmanovo, ki v kljub visoki starosti in težkemu delu hrani izredno čil spomin in je sama prišla na prostor ter razlagala. Ona sama je v Starih fužinah še delala žeblje. Potem je povedala pesem o kovačih, katero prinašamo na drugem mestu. Ta razgovor z živim spominom na tiste čase bo ostal vsem najlepša točka izleta.

Od tam so se izletniki peljali na jezero h gostinski obrti Bogatinevi, kjer je bilo pripravljeno za kosilo. Po kosilu so prijatelji, družine in skupine obiskale tišine in lepote bohinjskega miru ob jezeru, mnogi pa so se udeležili raznih tekem, ki so bile na programu izleta. Izleta so se od obratovodstva poleg ing. Rekarja udeležili še ing. Černivec in vsi uradniki, izmed katerih je g. Poženeš odnesel rekord res dobre organizacije in postrežbe. Med martinarije sta prišli tudi gospe Rekarjeva in Černivčeva, katerima so dekleta izročila šopke nageljn. Izletniki so bili resnično kot družina na izletu. Obratovodja ing. Rekar je imel na sodelavce lep nagovor, slikajoč pomen obiska zgodovinskega kraja in pomen skupnosti, ki mora biti odlika naša, kajti na njej bomo gradili bodočnost. Za inspekcijo dela je obiskal izlet g. Bernhard.

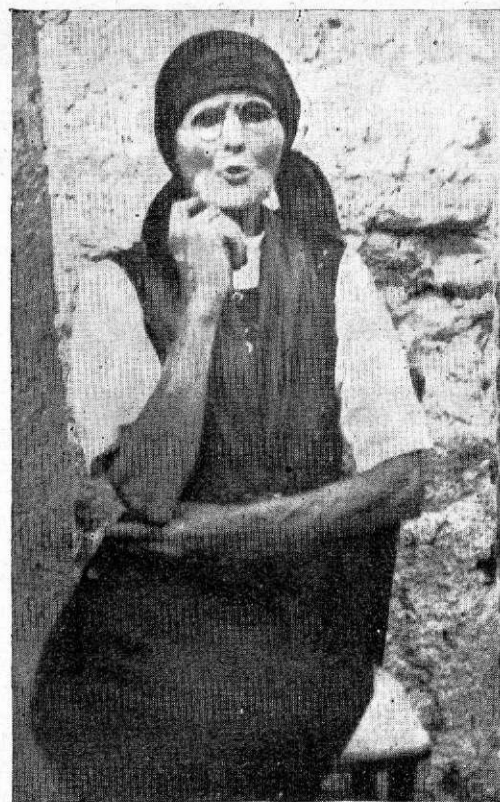
Proti večeru so se izletniki vrnili z avtobusi zopet na Jesenice in na svoje domove. Spomin na Stare fužine ostane živ. Bog daj, da bi nikoli nihče ne hodil na Jesenice občudovat razvaline naših železaren, da bi delale in rasle in bile močne.

Gojenci železarske šole KID v Kranj

Gojenci železarske strokovno nadaljevalne šole KID so pod vodstvom šole in predavateljev obiskali ponosni Kranj.

V Kranju so obiskali industrijo gumijastih izdelkov. Tvorница je izletnike najlažje sprejela in jim dala vpogled v to stroko dela. Sam obratovodja g. ing. Papč je žrtvoval čas in strokovno razlagal potek dela v tvornici. Gojenci so si ogledali potem še zanimivo konstrukcijo mostu čez Kokro. Popoldne so obiskali Prešernov grob na pokopališču in se spomnili velikega pesnika, ki je oplemenitil slovenski jezik v svoji pesmi in ga postavil v vrsto jezikov velikih narodov.

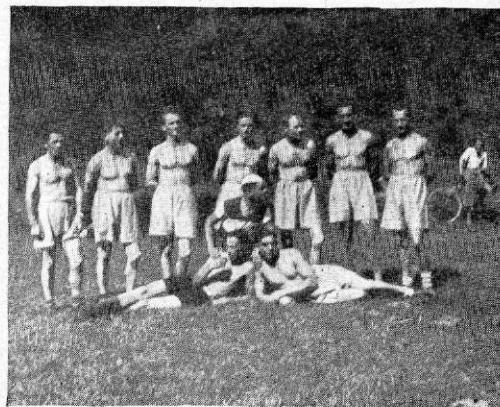
Zelo lepo je postregla izletnikom gostinska obrt »Stara pošta«. Ekskurzijo je vodil vodja šole g. ing. Bandel, udeležili pa so se izleta tudi predavatelji in gojenci obeh letnikov šole.

Rozmanova iz Bohinja med nami

Z izleta cevarne: g. A. Bernhard govori

Z izleta opekarne: A in B moštvo športnih iger

Alojz Rizzoli, blagajnik KID:

Iz mojih spominov

Od paromlina do velike železarske podjetnosti

(Nadaljevanje in konec)

Žalostni konec Ruardovih

Prejšnji lastnik obratov na Savi je bil Ruard. Kar bom napisal o Ruardovih, nisem sam doživel, nego so mi o tem govorili ljudje, ki so sami služili pod Ruardi.

Ruardovi so bili po rodu belgijski Francozi. Eden od Ruardovih je baje bil za časa Napoleonove Ilirije jeseniški župan. Ta je baje vodil francosko vojsko preko Korenskega sedla proti Bistrici v Rožu za hrbet Avstrijcem, kjer je prišlo potem do hude bitke. Francoski vojaki (kakih 100 po številu) so taborili na vrtu sedanje gostilne Kraup na Javorniku. Nekaj francoskih vojakov je baje pokopanih pod znamenjem na križišču ceste na Koroško Belo.

Zadnji lastnik Ruard je slovel kot vljuden, skromen in ljubezniv gospod. Njegove družabne značilnosti so bile male žepne coprnije, ki jih je rad proizvajal v družbah. Bil pa je tudi vnet kegljač. Večkrat je prišel k uradnikom v pisarne in jih vprašal, kaj delajo. »Ah, to lahko počaka do jutri, gremo kegljat...« Kegljišče je bilo na vrtu graščine, kjer se je dobilo tudi kaj za pod zobe. Uradniki niso nikoli »potegnili ta kratko«. Oh, kako lepi družabni odnošaji!

Ruard je poročil preprosto dekle — varuhinjo otrok iz Tržiča. Kot žena milijonarja pa je postala zelo ošabna in zapravljava. Otroci so bili slabo vzgojeni, lahkomišeln in privzgojena jim je bila zavest, da so otroci milijonarja. Posledica tega je bila seveda zapravljalivost. Otroci so imeli na razpolago tudi konja za jahanje. Temu je bilo nekoč dovolj in je vrigel fanta enostavno po najkrajši poti na tla. Gospa Ruardova je dala konja takoj ustreliti.

V Gracu in na Dunaju je imel Ruard lastna razkošna stanovanja, kjer so prirejali velike družabne prireditve, katerih so se udeleževali celo generali in druge odlične osebnosti. Ena Ruardovih hčera je poročila avstrijskega generala Schmirgorja. Sin Leon pa se je ustrelil.

Zadnji sin Ruardovih — Fritz, katerega sem osebno poznal, je bil nepoboljšljiv alkoholik. Bil je preklican. Njegov skrbnik ravnatelj Luckman se je trudil, da bi ga poboljšal. Poslal ga je celo v prisilno vzgojevališče v Ljubljano. Vse zaman! Končno ga je vzel od tam in mu dal zaposlitev v pakovalnici. Hrano in stanovanje je imel Fritz v tovarniški kazini. Toda Fritz je ostal stari Fritz. V kantini je pil ostanke piva po mizah in celo odkapno pivo pod pipo (podčepno pivo). Po večerji je kantiner Fritz zapiral v sobo, toda pomagalo ni nič. V sobi je nekoč izpil celo petrolej iz svetilke. Nekega dne so ga našli v zapuščeni seneni šupi v Mojstrani mrtvega. Umril je zastrupljen od alkohola.

Gospa Ruardova je živela kot obubožana užitkarica v njenem nekdanjem gradu na Savi.

Tako so radi slabe vzgoje v teku enega rodu izginili milijoni premoženja.

Obrati na Javorniku in v Radovni

Na Javorniku je obratovala visoka peč, ki je stala poleg hiše »Trebeš«. Daleje so bile na Javorniku še štiri prazilne peči, ki so stale na današnjem teniškem igrišču. V teh prazilnih pečeh so pražili rudo iz Savskih jam, in sicer s pomočjo tako zvanih »bašk« iz vejevja, katere so prodajali kmetje po 3 do 4 krajcarje.

V visoki peči so potem pridelovali razne vrste grodlja s pomočjo oglja in koksa, ki so ga nabavljali iz Češke. Posebno čislano je bilo manganovo železo iz manganove rude na Begunjski, ki je vsebovala 48 % mangana.

Po ustanovitvi obrata v Škednju (Servola) so v javorniški visoki peči topili tudi grške, španske in severnoafriške rude, ki so jih pripeljali iz Servole. Običajno pa so v javorniški peči topili rude Savskih jam.

Javorniška peč je postala svetovno znana, ker so tu pričeli pridobivati prvi železo-

mangan na svetu. Feromangan in tudi zrcalovino so dobavljali tudi na Češko. Feromangan pa so pošiljali celo v Ameriko.

Nadalje so bila na Javorniku tri kladiva za kovanje jekla, tako zvané »cainovke«. Prvo kladivo je stalo pred današnjo pošto poleg orodišča gasilske čete. Drugo tako kladivo je bilo bolj proti grabnu, tretja cainovka — »zadnje fužine« pa više gori, na mestu, kjer so sedaj stanovanjske hiše. K obratom na Javorniku so spadale tudi fužine v Radovni, kjer so bile pudlovke in cainovke (ali cainarce). V pudlovkah so proizvajali tako zvané bate — neke vrste malih cagljev, iz katerih se je tegalo jeklo. Te izdelke so potem dovažali fužinarski hlapci iz Radovne na Javornik.

Pudlano jeklo so izdelovali ali kvadratno do 5 mm mere navzgor ali pa kot ploščato jeklo 30 × 10 mm, ki so ga nazivali »accialon bianco« (ekstra belo) z belim lomom in »accialon-macchia« z lisasto prelomno ploskvijo. Poslednje je bilo dražje. Jeklo so potem sortirali in pakovali v zavijalnici, ki se je nahajala v sedanjih Trebševih hiši. Na zaboje so vžgali znamko »Zois«.

Kvadratno jeklo so izključno samo izvažali, in to največ v Meksiko (luka

Iz foto-arhiva S. Smolej

Stara kovačnica v Grabčah ob Radovni. — V naši ožji okolici še edina, ki ima staro kovaško kladivo. Vodno kolo, ki ga je videti na sliki, je kolo, ki je nekđaj gonilo mehove za kladiva starih Zoisovih fužin v Radovni in od katerih je do danes ostalo le nekaj razpadlih zidov. —

Maccio) s posredovanjem londonskih in hamburških izvoznih tvrdk. Accialon so dobavljali neki tvrdki Socher v Zagrebu, ki je potem naprej prodajala v Bosno za domačo industrijo, ki je izdelovala znana bosanska ročna dela.

Jeklo in železo pa, ki ni bilo enotno, nego mešano, so radi kupovali okoliški kmetje za kolesne obroče.

Refude (jeklene odpadke) so ponovno pretopili.

Tovarniški upravitelj na Javorniku je bil Janez Kokalj (umrl kot upokojenec v Ljubljani). V Radovni je nadziral obrate Fabjančič.

Mojster na planem in prodajalec v tovarniški »kašti« je bil Jožef Rozman (lastnik gostilne Orehovnik na Koroški Beli).

Zadnji lastnik Javornika je bil Alfonz baron Zojs. Po rodu so bili Zoisi iz Furlanije. Poleg obratov in posestev na Javorniku so pripadali Zoisu še hiše na Grabnu v Ljubljani ter grad Brdo pri Kranju — sedanja letna rezidenca kneza Pavla.

Za baroneso Zojs, ki je pozneje poročila kanonskega kralja Armstronga v Angliji, so zgradili hišico poleg drevereda za gradom na Javorniku kot igralnico. Pozneje je bila tam jamomerska pisarna rudarskega upravitelja Fessla.

Baron Alfonz Zojs je umrl v največji revščini v bolnišnici v Celovcu.

V tovarniški blagajni na Javorniku je bilo večinoma prazno.

(Tisti čas je bilo za naše železarne slabo. Pričelo je močno konkurirati inozemsko železo. Angleži so pridobivali jeklo že po novih in cenejših metodah v martinovih pečeh, medtem ko so tu delali na zastareli način in seveda neprimerno dražje — op. uredništva.)

Rodbini Zojs in Ruard sta se dolga leta prepirali radi meje. Advokati so postajali vedno bogatejši, pričkajoče se stranke pa vedno bolj revne.

Večkrat sem govoril z rudarji, ki so se delali pod Zoisom. Preko tedna so ostali na Begunjski, v sobotah pa so se vrnili na Javornik po »kešt« v tovarniško kašto. Prehrana je obstojala iz pšenične ter koruzne moke in masti. V nedeljo zvečer ali v ponedeljek zgodaj zjutraj so zopet odhajali k rudniku na Begunjsko.

Nabavo živil so odtegovali od zaslužka, ostanek pa naj bi se izplačeval v denarju. Žalibog pa po večini v blagajni ni bilo nobenega denarja. Če je bilo slučajno kaj denarja v blagajni, je nesla nabava živil, ostanek pa je ostala blagajna dolžna.

Stari gostilničar Vodičar na Javorniku mi je pravil primer, ko je moral k vo-

jakom v Ljubljano — seveda takrat peš. Prišel je k blagajni, da bi obračunal. Do bita bi moral mezdo za 6 mesecev. Za izplačilo te vsote je potrebovala blagajna nekaj dni, da je dobila denar skupaj.

Stari Boltar iz Koroške Bele je rad pripovedoval, kako mu je blagajnik govoril, ko je prišel tje po kako odplačilo: »danes nič, jutri nič in pojutrišnjem zopet nič...«

Fužine v Bohinjski Bistrici

V Bohinjski Bistrici je obratoval plavž, dalje valjarna, ki še danes teče na Javorniku, in frišerice na Pozabljenem. V frišercih so mešali surovo železo s starim železom in potem pod kladi izdelovali tako zvane lupe. Martinovega železa še niso poznali, temveč samo varilno železo. Valjali so paličasto in trakasto železo. Obrat v Bohinjski Bistrici je imel tudi mehanično delavnico in železolivarno.

Obratovodja je bil inženir Leopold Böckel. Uradniki pa so bili inženir Moric Kraup (oče naše sonameščenke gospodične Kraupove), blagajnik Bevc, Anton Pongrac in Modic. Za druge se ne spominjam.

10. oktobra leta 1890. so obrati na Bistrici pogoreli. Gospodje Böckel, Pongrac in Kraup so se z delavstvom preselili na Jesenice. Bevc in Modic sta izstopila iz službe. Bevc je prevzel pošto in postal gostilničar. Modic se je pečal na Jesenicah s čebelarstvom. Ni pa menda bog zna kako dvignil ugled našega čebelarstva, ker so mu očitali neredno dobavljanje te robe v inozemstvu, kamor je trgoval. Modic je potem kar naenkrat izginil — nihče ni vedel kam. Zapustil je hčerko brez sredstev. Zanj se je zavzela ga. Agnes Klinarjeva (stara mati našega gosp. ravnatelja dr. ing. Klinarja), ki je imela gostilno pri Kovaču na Jesenicah. Ta gospa je Modičevo hčerko vzela za svojo.

Fužine v Tržiču

Tržič je imel plavž (nekdanja last maršala Radeckega), dalje pilarno, pudlovke in kladi za teganje jekla. Proizvajali so pile in pudlano jeklo pod značko »Dietrich«.

Upravitelj je bil g. Josef Heim (oče našega obratovodje v p. gosp. Heima). Kdo so bili drugi uradniki mi ni poznano.

Prvotni lastnik tržiških fužin je bil vitez Sulkovsky, ki je živel na Dunaju, pozneje njegov nečak baron Dietrich.

Več bi lahko o Tržiču povedal gosp. Heim, ki je v tem kraju preživel vso svojo mladost.

Topusko na Hrvaškem

Na to tvornico sem pri naštevanju v prvem delu teh spominov čisto pozabil. Topusko je imelo rudokope in plavž.

Upravitelj je bil Premoser. Za njim je bil še neki drug upravitelj, katerega žena je imela ljubavno razmerje z nekim tamkajšnjim uglednim gospodom. Žena je svojemu možu počasi pridavale razne strupe, da je izhiral in umrl. Vendar so oblastva prišla na sled in oba ljubimca kaznovala.

Blagajnik je bil Pokoren. Nekega dne, ko se je odpeljal v oddaljeni rudnik z denarjem za plačilo delavstva, je bil v gozdu napaden in ustreljen s kočijažem vred — denar pa so izropali in izginili. Še danes za roparji ni sledu. Pokornova vdova je živela potem še dolgo v Škofji Loki, kamor je dobivala podpore od podjetja.

Obrati v Topuskem so bili prodani tvrdki Ganz & Co. v Budimpešti, in sicer proti dobavi hidravličnih naprav za pločevinsko progo na Javorniku.

O življenju sploh

Sedaj še nekaj o takratnih življenjskih prilikah delavstva.

Delovni čas je bil takrat 12 ur. Rudarji so delali v treh izmenah. V cajnarcah so delali v akordu in tudi po 16 ur. Ropotanje kladi se je pričelo poleti že ob rani zori, ob 4. zjutraj, in trajalo do 8. zvečer.

Če so bili delavci klicani v pisarno, so pustili pred vrati cikle in vstopili v nogavicah ali bosi.

Plače niso bile sijajne, toda tolike, da se je izhajalo.

Ljudje so živeli skromno in bili zadovoljni. Pridni in štedljivi delavci so gojili krave, koze in svinje. Nedeljske obleke so nosili po 10 let. Pridne delavske žene in gospodinje in hčerke so pletle nogavice za domače potrebe. Tudi soproge in hčerke uradnikov so bile oblečene skromno. Svila je bila nepoznana. Lukuza niso poznali. O kakih svilenih nogavicah in ženskih klobučkih ni bilo sluha.

Denar je takrat veliko več zalegel kot danes. Če si imel v nedeljo v žepu goldinar, si bil človek in pol. 11 vrčkov piva po 8 krajcarjev je zneslo 88 krajcarjev. Zraven še šunko in kruha za 12 krajcarjev, da je bil človek sit in napit in je lahko prišel domov tudi v krivuljah.

Kako pa socialno skrbstvo v tistih dobrih starih časih?

Za pojasnitev naj dobesedno navedem tekst z neke karte iz leta 1883., ki jo je pisal uradnik Modic iz Bistrice gospodu Kokalju na Javorniku. Karta, ki leži pred menoj, se glasi:

»Sporočam Vam, da mi javlja Ivan Družnik starejši radi njegovega sina Janeza, ki leži že tri mesece zelo bolan in se radi tega ne more preseliti v svoj domovinski kraj. Sporočite mi, prosim, koliko provizije mu lahko dam in če lahko sam obračunam, odnosno ali mu lahko dajem kake predujme, ker bo sicer moral radi pomanjkanja živeža od stradanja umreti. Mogoče mu lahko dam kako podporo...«

In danes po 70 letih!?

Z izleta Javornik II:
Jeseniški kovinarji pred
tvornico A. WESTEN
d. d. v Celju. —

Ing. Stanko Dimnik, Ljubljana:

Kako naj si uredimo naše domove za obrambo pred letalskimi napadi

(Dalje)

h) Obnavljanje zraka v zaklonišču ne bi bilo potrebno, ako je prostor dovolj velik. Vsekakor je potrebno umetno obnavljanje zraka tedaj, ako odpade na osebo manj nego 3 m^3 od zaklonske prostornine. Predpisi dopuščajo sicer, da črpalno napravo s cedilom za čiščenje zraka v zaklonišču lahko opustimo, če je preračunana tesno zaprta prostornina po 3 m^3 na osebo, ki naj bi omogočala tridod štiri in polurno bivanje v takem prostoru. Izkušnja v zadnji španski državljanski vojni so pokazala, da je priporočljivo obnavljanje zraka tudi v takem primeru, izvzemši če bi bil morda presežek zraka 3- do 4-krat večji kot je navedeni predpisni minimum, ker je treba prestati v zaklonišču včasih neprekinjeno po vse noči ali celo dneve.

Obnavljanje in precejanje zraka je potrebno tudi iz nadaljnega vzroka, ker človek pri dihanju ne samo da odvzema zraku za življenje potrebno kisik, temveč ga tudi zastruplja z izdihavanjem od zraka težjega ogljikovega dvokisa. Poizkusi so pokazali, da se nakopiči takega strupenega izdihanega plina po eni uri, ako je bilo v prostoru po 1 m^3 zraka na osebo, 0,2 % ogljikovega dvokisa, ki človeškemu organizmu ravno še dopušča bivanje v prostoru brez motenj in težkoč.

Dihanje v tesno zaprtem prostoru končno zrak tudi ovlažuje in ogreva, kar vse polagoma povzroča, da postane bivanje v takem ozračju neprijetno in celo neznosno. Vročina in ovlaženost povzro-

čata znojenje kože in širjenje neprijetnega vonja od oznojene ali sicer vlažne obleke. Z umetnim obnavljanjem zraka v zaklonišču pa moremo vse to preprečiti ali vsaj omiliti.

Umetno dovajanje prečiščenega zraka ima še nadaljnjo ugodnost, da povzroči v notranjosti zaklonišča nekoliko večji zračni pritisk, nego je izven njega. Zato sili slab zrak pri raznih špranjah ven na prosto in brani vstop morda s plini zastrupljenemu zraku z ulice v notranjost zaklonišča.

Končno nam omogoča izstopajoči, preveč ogreti in izrabljeni zrak, da ga odvajamo v vstopno celico in stranišče, ki jih s tem tudi zračimo in branimo pred vstopanjem vnanjega zraka.

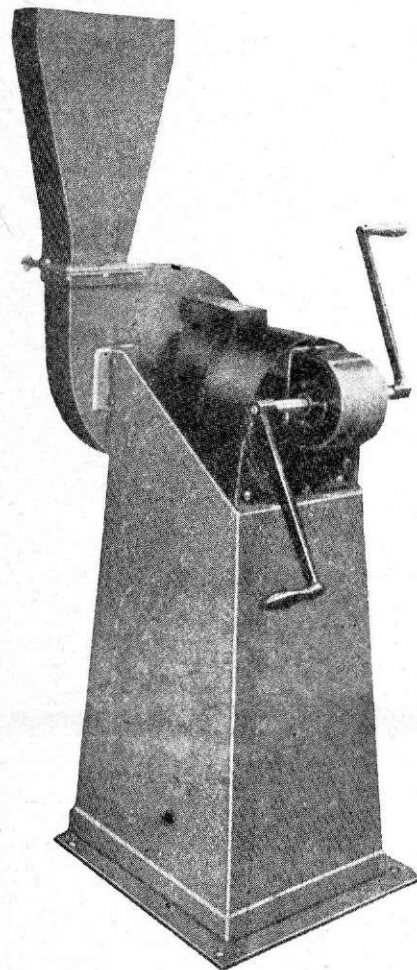
Na vsak način moramo tudi v primeru, če smo zaklonišče omislili z umetno prezračevalno napravo, omogočiti, da moremo zaklonišče zračiti s preprihom, torej na prirodn način, v času, ko ni sovražnega letalskega napada. Zato naj ima zaklonišče na nasprotnih stenah nahajajoča se vrata in okna.

Svež zrak, ki ga dovaja črpalna cedila, ne smemo zajemati tik ob zemlji, temveč čim više nad njo, najmanj pa 5 metrov visoko, ker vsebujejo zračne plasti pri tleh mnogo prahu in v primeru letalskega napada s plini ostaja tekoči strup tudi pri tleh.

Priporočljivo je, da zajemamo vnanji zrak na tak način, da vstopa skozi vodo, v kateri pušča prah in vsaj deloma tudi strupene pline. Na sliki 8 je označen en tak način.

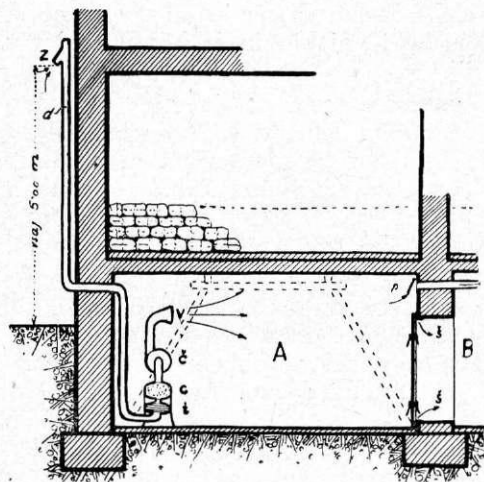
Zrak črpamo s črpalniki na meh (membrano) ali na vijak (ventilator), pri čemer uredimo lahko pogon na elektromotor, na roko ali na nogo. Za pogon z elektromotorjem mora biti vsekakor preskrbljen rezervni tok v akumulatorju ali pa naj bo omogočen vzporedno pogon črpalke tudi na roko ali na nogo, če bi

bil slučajno prekinjen tok v javni električni napeljavi. Na pogon z roko ali z nogo črpamo lahko do 2400 l zraka v minuti, kar zadošča celo za zaklonišča do 50 oseb.

Slika 9

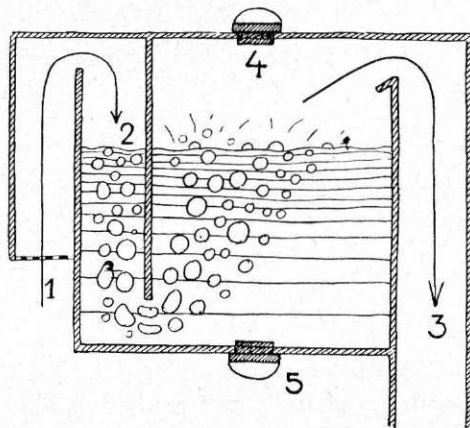
Cedilo in črpalna na vijak (ventilator) za obnovo zraka z ročnim pogonom

Slika 7

Obnavljanje zraka s črpanjem skozi cedilo v zaklonišču

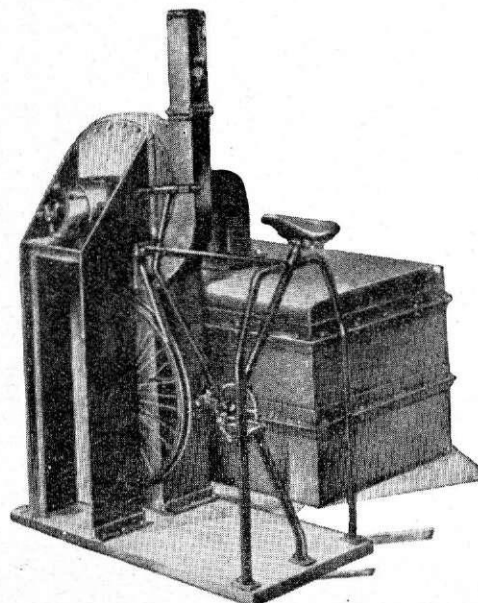
- z = zajem zraka vsaj 5 metrov nad zemeljsko površino
- d = dovod vnanjega zraka po železni ali azbestno-cementni cevi
- i = izločevalec za prah in lebdečih snovi iz dovajane zraka
- c = cedilo (filter) za odstranitev strupenih plinov iz dovajane zraka
- č = črpalna na meh (membrano) ali na vijak (ventilator)
- v = vstop prečiščenega, svežega zraka v zaklonišče
- p = pokrov ali zaklopec cevi za zračenje vstopne celice in stranišča
- š = špranje, kjer uhaja slab zrak

Slika 8

Zajemanje zraka skozi posodo z vodo

- 1 = vstop zraka v čistilno posodo
- 2 = pranje zraka v posodi z vodo
- 3 = odvod zraka k nadaljnjemu čiščenju s cedilom
- 4 in 5 = zamaški za praznitev in polnitev posode za vodo

Slika 10

Cedilo in črpalna na vijak (ventilator) za obnovo zraka z nožnim pogonom ali vzporedno z elektromotorjem

(Dalje prih.)

Nepotrebno razburjanje

Če je kje na zemlji kaka država, kateri se ni bati pomanjkanja živil, potem je to v prvi vrsti Jugoslavija. Toda sami si ne smemo prizadevali težav.

Vsi naši časopisi so prinesli vest, kako energično je Bolgarija posegla vmes in kaznovala tiste verižnike z živili, ki so hoteli špekulirati na vojni psihozi. Kar naenkrat so zaprli prodaje tistih hranil, o katerih so menili, da jih bo kdo drugi pozneje enkrat dražje plačal kakor pa bolgarsko ljudstvo. Vlada pa je potegnila čez te račune črto in polovila tiste špekulante ne mence se, če so med njimi »visoki« gospodje, jim dala v roke lopate na javnih delih, kjer jih plačuje po 25 lejev na dan. Urejeno pa je tudi, da se tem nesposobnim trgovcem odvzame za bodočnost pravica trgovanja. Kajti, kadar je vse v redu, takrat ljudstvo ne potrebuje toliko sposobnih trgovcev, sposobne in vestne potrebuje mnogo bolj, ko je trgovina vodena v težjih psihozah. Če je bilo treba tako ostro prijeti nekaj špekulantov, jih je pač bilo treba prijeti, ker radi ene stotine takih ne sme trpeti šest milijonov Bolgarov.

Vsi naši dnevniki so prinesli tudi vesti sledeče vsebine:

»Boj navijalcem cen!

Beograd, 9. sept. m. Ker so se tudi v Beogradu pojavili navijalci cen življenjskim potrebščinam, je bila za snoči na upravi mesta Beograda sklicana konferenca, katere so se udeležili upravnik mesta Beograda, njegov pomočnik Jovanović in zastopniki vseh mestnih četrti. Na konferenci so dali najodločnejša navodila, da je treba najstrože postopati proti vsem navijalcem cen, prekupčevalcem in špekulantom. Uprava mesta Beograda je tudi povabila meščanstvo, da mora vsak tak primer prijaviti oblastem, da bi vsak poskus navijanja cen zatrl v kali. Uprava mesta Beograda kakor tudi ostale oblasti so izdale te ukrepe zaradi tega, ker ni absolutno nobene nevarnosti, da prebivalstvo ne bi imelo vedno dovolj hrane ter ostalih potrebščin na razpolago.

Zaradi pritožb o pomanjkanju sladkorja, kave, riža in drugih živil

opozarja mestni tržni urad trgovce na zakon in pravilnik za izvrševanje zakona o pobijanju druginje življenjskih potrebščin in brezvestne špekulacije ter na posledice, ki prete vsem špekulantom s sodnim pregonom in s kaznijo 6 mesecev in 50.000 din ter zaplembo vsega blaga. Zakon je veljaven za vse življenjske potrebščine, torej za vso človeško hrano (jed in pijačo) in tudi za vso živalsko hrano, nadalje za obleko, obutev, kurjavo, razsvetljavo, poljedelske priprave, poljedelsko orodje in sploh tudi za vse one predmete, ki se smatrajo po načinu življenja v kraju za predmete nujne potrebe, med katere se štejejo tudi material za izdelavo in ureditev zgradb. Vsak prodajalec mora imeti naproday vse življenjske potrebščine, ki jih je nabavil za prodajo. Uradno je ugotovljena zadostna količina zlasti

tudi sladkorja, kave in riža v Ljubljani, zato pa opozarjamo trgovce na najstrožjo kontrolo, konsumente pa vabimo, naj ugotovljene primere takoj in brez odlašanja osebno javijo mestnemu tržnemu uradu.

Iz tega vidimo, da je tudi pri nas podvzeto vse, da se onemogoči vsako ustvarjanje težav v tem pogledu, da je torej vsako tako razburjenje odveč. Naše kraljevske oblasti, ki tako srečno vodijo našo domovino, imajo v teh časih lahko mnogo časa na razpolago, da posvetijo skrb tej ureditvi, da nihče od državljanov ne bo najmanj prizadet, in so jo že posvetile. Če je kje kaka država v Evropi lahko na tem vprašanju mirna, potem more biti mirna v prvi vrsti Jugoslavija. Zato je vsako črno gledanje v to smer neupravičeno in neutemeljeno. To treba pribiti enkrat za vselej. Naša dolžnost je le, da se onemogočijo špekulacije.

Čisto gotovo je, da če kdo namenoma zapira prodajo te ali one vrste živil in zopet če drugi grmadi zaloge za več let, da se nekje pozna. Čisto gotovo je, če kdo zapre zaloge, da mora to nekje nekdo čutiti. Najbolj gotovo pa je, da če zapre prodajo hranil tisti, ki se je s prodajo pečal in imel največjo, veliko ali malo trgovino, da mora nastopiti dejstvo, da tistih stvari ni. Zato je zelo važno in pravilno stališče kraljevske vlade, da se kaznujejo taki špekulanti, ki v mirnih časih najavijo trgovino, ko pa nastopi kaka psihoza, pa jo lepo omejijo na tiste predmete, za katere se jim prodaja še dopade. Seveda pri teh špekulacijah mali trgovci ne pridejo v poštev, ker so odvisni od velikih in ti zopet od drugih.

Dolžnost vsakega kupovalca in trgovca pa je, da tak zastoj takoj prijavi oblastem, ki bodo skrbale, da se špekulantom odvzamejo koncesije za trgovino in se jih pošlje na javna dela, kakor na primer v Bolgariji.

Listi so prinesli tudi vest, da so v hrvaški banovini, ko razne trgovine niso hotele več prodajati teh ali onih stvari, hrvaške kmetijske organizacije takoj same privalile na trg hranil, kot še nikoli.

Ljudstvo naj bo radi tega torej povsem mirno, kajti, če vlada kje na svetu blagostanje v tem oziru, lahko vlada v Jugoslaviji, ki hranila v velikih količinah še izvaža.

Sportne igre KID

V soboto in nedeljo, dne 9. in 10. septembra, so bile na stadionu KID (prostor SK Bratstva) na Jesenicah športne igre KID, pri katerih so sodelovali sodelavci in svojci železarske delovne družine v raznih športnih nastopih.

Popis teh športnih dni kovinarjev bomo prinesli v prihodnji številki.

Naši jubilanti

Rod Rozmanovih iz Bohinja dela pri KID že nad 100 let

Nedavno je umrl sodelavec - martinar Rozman Franc, ki je 44 let deloval pri KID. Ob tej priliki se je zgledal pri uredništvu njegov brat Anton, ki je pravkar nastopil pokoj po 50 letnem nepretrganem delu pri KID. Prosili smo ga, da omeni nekaj podatkov iz te vrle železarske družine.

Anton Rozman

Rozman Franc je bil najmlajši izmed jubilarov Rozmanov in je delal v martinarni. Vsa njegova delovna doba znaša 44 let. Rozman Franc je bil 9 let nepretrgoma pri vojaki in je bil tudi ujet v Italiji.

Rozman Janez, ki je stopil v pokoj po 58 letnem delu pri KID v žični valjarni, je najstarejši med njimi in po letih dela prvi za veteranom Nikolajem Bernardom, ki drži rekord z 62 leti nepretrganega dela pri enem podjetju. Pokoj je nastopil letos.

Rozman Anton dela pri KID že 50. leto in je pred mesecem nastopil pokoj. Delati je pričel v Bohinju v Starih Fužinah kot 9 letni dečko. Pomagal je očetu, ko je zbolel brat. Njegovo delo je bilo »basardbanje«, t. j. dajanje vode. V šolo je hodil dvakrat na teden. Takrat je delalo tam še okrog 150 ljudi.

Tam je delala tudi njihova sestra, katere sliko prinašamo. Sestra Rozmanov je obiskala tudi naše izletnike, ki so si ogledali Stare Fužine pred 14 dnevi in omenila pomembno pesem iz tistih časov:

Pod klopjo so cokle,
na klop' pa kovač,
č' en teden tko dela,
bo po vorng berač.

V Logu sta bili dve frišarski peči, ena cajnerca in štrekerca. V Boh. Bistrici je bila žična valjarna, mizarna, plavž in livarna. Na Pozabljenem zopet isto kot

v Starih Fužinah. Frišarce so bile 4. V frišarceh so mešali grodelj, staro železo in oglje. Oče je zaslužil 25 do 30 goldinarjev na mesec. Delali so po 12 ur. Izmene so bile opoldne ob 12. uri in ponoči ob 12. uri.

Imeli so gasilsko društvo in godbo. Tvornica je imela za delavstvo tvorniško kašo. Kave in riža niso poznali. Pozneje, ko se je slišalo, da ima kdo že kavo, so čez dotičnega zabavljali.

Posebnost zase so bile kopeli, kjer so vodo grel s cagljji. Take kopeli so bile zdravilne. Kopale so se tudi družine. Ko je v Bistrici pogorelo, so delali še nekaj časa na Pozabljenem. Na Jesenice so šli radi, ker so pričakovali, da bo bolje.

Kot 9 leten fant je zaslužil 32 krajcerjev na dan. Prvi štrajk na Jesenicah je bil leta 1904., ko je inž. Rajski odtrgal neke plače. Ostalo je podrobno popisal gospod Rizzoli v svojih spominih.

Novice opomini iz sodobnega življenja

Vojna — je prevelik dogodek, da bi ga smeli in mogli zamolčati. Kdor bo čez 300 let čital »Tov. vestnik«, bi rekel, da nam je manjkal vsak čut, če bi pustili to novico nomenjano. Sicer pa bi bilo boljše vojne ne začeti, kot pa o njej ne pisati. Prvo je važno, drugo je šele druge važnosti. Torej: dne 1. septembra 1939. se je po daljši napetosti in živčni vojni pričela resnična vojna med Nemci in Poljaki. Ta se je takoj razširila tako, da so s Poljaki šli Angleži in Francozi. Za pravimi Angleži so potegnili tudi angleški dominioni — in napovedali Nemčiji vojno. Zaenkrat so tabori kompletni. Fronta je na Poljskem, kamor so prodrli Nemci. Angleži spuščajo nad Nemčijo letake — do sedaj okrog 15 milijonov letakov. Nemci prodirajo daleč v Poljsko, Angleži poročajo, da zbirajo razne legije po kolonijah in Ameriki. Kdaj bodo tisti ljudje prispeli v Evropo, ni znano. Sicer nobeno poročilo ni točno, ker se vse sproti spreminja. Preden bo izšel list, bo lahko že kaj drugače. Naše želje pa so, da bi nastopil zopet mir, da bi narod in države ne zapravljali denarja in da bi si medsebojno ne uničevali ljudi in blaga, nego, da bi vsi delali tako, da bi bilo ljudem na zemlji boljše. Če se kje tepejo, so pozvani na sodišče. Tu pa ni direktnega sodišča ne za enega ne za drugega, toda kazni ne izostane nikomur in ta kazni je beda, je bolezen in propast, ki jo doprinese vojna z uničenjem dobrin tu ali tam — povsod.

Obvestila

RAZGLAS

Običajne ordinacije za družinske člane od 2. do 4. ure popoldne, za čas, ko je gosp. dr. Keržan Bartol odsoten, t. j. od 26. avgusta do vštetega 17. septembra t. l., odpadejo.

V tem času bo gosp. dr. Keržana nadomestoval gosp. dr. Čeh Milan, in sicer vsak dan od 8. do 10. ure dopoldne in v zelo nujnih primerih od pol 5. do 6. ure popoldne.

RAZGLAS

Za mesec september 1939. se odreja sledeči vrstni red zdravniške službe ob nedeljah in praznikih, ki velja za vse družinske člane in zavarovane člane brez razlike na njih bivališče, in sicer:

3. septembra 1939.	g. dr. Čeh Milan,
6. septembra 1939.	g. dr. Hafner Jože,
8. septembra 1939.	g. dr. Čeh Milan,
10. septembra 1939.	g. dr. Hafner Jože,
17. septembra 1939.	g. dr. Čeh Milan,
24. septembra 1939.	g. dr. Keržan Bartol.

Gospodarske novice

NA KAJ LAHKO VPLIVAJO ZAPLET-LJAJI V EVROPI

Jugoslovanska industrija se je tekom prvih 12 dni vojne kar dobro znašla. Zastoji, ki bi lahko nagajali, bi bili v sledečih vprašanjih: nabavka surovin, ki so prihajale iz klirinških držav, kaže oteženo poslovanje in bo treba pomagati, tekstilna industrija potrebuje bombaž — toda domač pridelek bomo pospešili, sitnosti bi delal koks za topilniško industrijo, toda že se delajo poizkusi, kako bi se tu osamosvojili, kemijska industrija potrebuje olja za mila, fosfate itd., dalje manjka bele pločevine za konzervne skatlice (tudi tu se dela na tem, da bomo belo pločevino izdelovali sami), nekaj stvari potrebuje usnjarska industrija, potem pride v poštev še asfalt, antracit itd. Že prve dni je prišlo do nekaterih nepotrebnih motenj v industriji usnjene galanterije. Izvažala je izdelke v Nemčijo. Toda zakaj ustavljati, ko pa vemo, da smo prav v tej robu doma tako zadaj. Tu bo lahko nadomestil domač konsum.

Mi imamo pred seboj fronto dela in gospodarskega napredka. Mi bomo mobilizirali vse naše sile za gospodarsko zmagovanje, za dobro ljudstva in domovine in naša dolžnost je, da smo najboljši vojaki tudi na tej fronti. Naj nastopi mir kmalu tudi tam, kjer je vojna, da bo vse ljudstvo šlo k napredku, k lepšemu življenju.

USTANOVITELJ TVORNICE KOLES IN MOTOCIKLOV PUCH JE BIL SLOVENEK

Poznani športni organizator gosp. Joso Gorec je napisal za naše dnevnike lep spomin na ustanovitelja poznane tvornice Ivana Pucha, 9. sina revnega batarja iz Ptujja. Vsak kolesar in motociklist, ki jih je samo v Sloveniji nad 200.000, pozna znamko Puch-koles.

Običajno smo vajeni verjeti, da je za vsakim takim imenom nekdo drugi, samo ne naš rojak. Pri tem pa je enkrat narobe. Ivan Puch je bil sin revnega batarja iz Ptujja. Izučil se je za mehanika in postal mojster. Okrog leta 1885. je prišel v Graz in ustanovil lastno delavnico za kolesa, iz katere so se razvile velike tovarne. Izdelovati je začel še motocikle in podpiral tudi letalstvo. Ko je na avtomobilu spremljal svojega prijatelja, kateri je delal poizkuse na letalu ob Semeringu, je bil priča njegove smrtne nezgode. To ga je tako pretreslo, da ga je zadela kap. Danes so njegove tvornice del koncerna Hermann - Göring - Werke, toda njegovo ime nosijo še izdelki koles in motociklov.

NOVA INDUSTRIJA V BEOGRADU

Nedavno protokolarana tvrdka »Kompas a. d.« je zaprosila za izvrševanje strojne industrije v Beogradu. Izgleda, da bo ta tvrdka razširila strojne objekte delavnice ing. Karla Sancerja v Sarajevski ulici. Pri nas v Ljubljani so torej propadle Strojne tovarne in livarne, v Beogradu bo zgrajena nadomestna industrija.

Kako se bo naša težka železarska industrija osvobodila uvoza koksa iz inozemstva. Poznano je, da smo v pridobivanju grodija odvisni deloma od koksa, ki ga kupujemo v inozemstvu. Ker pa je inozemstvo za solidno gospodarstvo kolikor toliko negotova postavka, kar se najbolje občuti v takih napetostih, kot so bile lani in letos, je naša nujnost, da se osvobodimo tudi tu, da bomo vsaj lahko delali, kadar se bodo drugi kregali. Naš rudnik Kreka pri Tuzli je poslal na Madžarsko nekaj vagonov lignita, da se poizkusi pridobivanje koksa po načinu Diddier. V Vareš je prispelo že 20 vagonov koksa iz tega lignita in preizkušajo sedaj, kako vrednost bo pokazal ta koks. Preizkušnjam prisostvujejo strokovnjaki iz Nemčije in Anglije. Ako preizkusi dobro uspejo, bomo iz domačega lignita pridobivali koks ter od inozemskega ne bomo več odvisni.

Nov rudnik železne rude na Kopaoniku. Na Kopaoniku so odprli nov rudnik z bogato magnetitno rudo, ki vsebuje do 68 % železa. Ob priliki te otvoritve se zopet govori, kako se bo lahko povečal izvoz naših rud v inozemstvo.

Prvi rudnik pirita bodo odprli v Sloveniji na terenu okrog Litije. To bo v državi tretje tako podjetje, v Sloveniji pa prvo. Tisti, ki je dal investicije v Litijo in ki bo tje prinesel podjetnost, bo več storil za ta kraj, kot še tak izgleden govornik, kateremu se napačno žile na vratu od same navdušenosti, ker ga ljudje poslušajo.

Rusija je dobavila Nemčiji velike količine bencina in gumija. Preko pristanišča Stettin so dospeli v Nemčijo velike pošiljke bencina za Nemčijo. Garaže po Nemčiji so dobile prve zaloge iz te pošiljke. Računajo na to, da bo Rusija poslala Nemcem kmalu še nadaljnje zaloge te potrebne surovine, ki je zelo nujna za vsako eventualno akcijo.

500 milijonov dinarjev posojila dobi »Jugoslovanski čelik« v Nemčiji. Naši časopisi so prinesli vest, da namerava »Jugoslovanski čelik« (kjer je zraven tudi Zenica) najeti v Nemčiji blagovnega posojila za pol milijarde dinarjev. To blago se bo porabilo v zvezi s povečanjem in razširjenjem obratov. Dolg bo »Jugoslovanski čelik« odplačeval s svojimi proizvodi, med katerimi je seveda prva ruda.

Za naše gospodinjje

Zeleni paradižniki namesto kislih kumaric

Oberi še zelene paradižnike, gladke in drobne; obriši jih ali tudi operi in jih vložijo v kozarec kakor kumarice. Na dno kozarca položi najprej liste od vinske trte ali od višenj in pehtranovo vejico. Na to položi paradižnike tesno drugega poleg drugega. Vrh vsake plasti paradižnikov vložijo dišavo: pehtranovo vejico, vršiček dila, poper, drobno čebulico ali zelenega janeža. Pridencs lahko tudi 1 ali 2 mali tanki zeleni papriki. Vrh zadnje plasti položi zopet vinsko trto in zalij s kisom, katerega moraš prej prevreti in ohladiti. Pod vrat kozarca zatlači navzkriž dve palčki, da paradižniki ne stopijo na vrh, nego ostanejo pod kisom. Naposled zaveži posodo s pergamentom in jo postavi na hladen zračen prostor, kakor vse konzerve. Sol raztopi v kis, ko ga kuhaš. Konservirani paradižniki so zelo okusni in se servirajo k mesu ali narezku.

Kutinov liker

Zrele kutine operi, obriši in nastrgaj s kožo vred na krušnem strgalniku, stisni sok skozi platneno krpo. (Iz 1 kg kuten dobiš 1/2 l soka.) 1 1/2 l soka, 1 1/2 l slivovke (lahko dodaš tudi 1/2 l najfinjšega ruma), zlij v steklenico, dodaj 1/2 kg kuhanega sladkorja, cimet, klinčke, 4 debelo sesekljane grenke mandlje. Dobro premešaj in pusti na soncu (ali na toplem prostoru) 4 tedne. Nato polagoma prelij v drugo steklenico, da ostane gošča na dnu, in čez nekaj dni filtriraj.

Hop-la, hop-la...
v lepi, sončni svet.

Nadevana paprika

Sladki papriki odreži pri peclju pokrovček, seme izloči. Potem napravi sekanico iz četrtil kilograma sveže svinjine in nekoliko govedine, temu primešaj 1 celo jajce, osoli in popopraj, dodaj strok zmečkanega česna, drobno sesekljanega peteršilja in dve žlici na slani vodi napol kuhanega riža. Vse dobro premešaj in napolni paprike. Ne natlači preveč, ker se riž še napne. Ko so paprike napolnjene, jih s pokrovčkom pokrij in pričvrsti z zobotrebeci, da se ne odločijo. S to količino napolniš 10 do 12 paprik. Ko si napolnila paprike, razbeli v primerno veliki kozici žlico masti in ko je vroča, vloži vanjo paprike drugo poleg druge in jih od vseh strani lepo rumeno zapeci, potem jih poberi na krožnik, na mast pa vrzi pol žlice moke, pol žlice drobno zrezane čebule, žlico paradižnikove omake ali pa pet do šest svežih, olupljenih in ožetih paradižnikov. Osoli in popraj ter pusti, da se pokuha. Ko je omaka gladka, jo pretlači, vloži paprike nazaj v kozico, zlij na pretlačeno omako in potem kuhaj na zmernem ognju še tričetrt ure. Če je omaka pregosta, jo zalij po malem z juho. Papriko daš kot prilogo k pečenki ali samo, zraven pa krompirjev pire ali riž.

Malinovec

Za vsak kilogram malin denemo kuhat 1 kg sladkorja z $\frac{1}{4}$ l vode in ko je izčiščen, pridenemo maline in jih kuhamo sedem minut. Pridenemo 1 g salicila in precedimo skozi tul v steklenice. V tulu ostanejo stlačene maline, ki jih lahko uporabimo še enkrat na isti način. Drugi malinovec seveda ni tako dober in ga je treba porabiti najprej. Prvi pa je izvrsten in se drži dolgo in ima radi hitre priprave krasen duh in okus. Steklenice morajo biti, kakor pri vseh takih pijačah, dobro zamašene.

Malo kozmetike

Rdeč obraz

Večina žensk si mora na umeten način, to je s pudrom in šminko rdečiti lica, da niso preveč blede. Nekatere pri tem tudi močno pretiravajo. Vsako pretiravanje pa deluje dokaj smešno.

Pri nekaterih ženskah pa je prirodna rdečica lic premočna. Temu so vzrok poškodbe v kožnem staničju, ki se pokažejo največkrat zaradi prehudega mraza, prevelike vročine ali pa zaradi preveč žarke luči. Razen tega se skriva vzrok premočne rdečice dostikrat v notranjosti telesa in sicer v motnjah, ki se pokažejo v želodcu, črevesju, nekkih žlezah, ali pa v krvnem obtoku. Časih nastane ta rdečica tudi zaradi obolelega zoba ali nosu.

Ker je toliko vzrokov te neprijetne nadloge, je najbolje, da vprašate zdravnika za svet. Ta vam bo določil pravo zdravlilo. Dokler pa ne greste k njemu, se morate sami držati nekaterih pravil. Predvsem ne smete uživati alkohola, skrbeti morate za dobro prebavo in varovati se morate prevelikih razlik v temperaturi. Izprehodi ob lepem vremenu pa bodo zmeraj dobro in blagodejno delovali.

Potemnele roke

Roke, ki so potemnele od lupljenja krompirja ali jabolk, so kmalu zopet čiste, če jih takoj po končanem delu odrgneš z notranjo stranjo olupkov, nato pa še s citrono.

Dihajmo skozi nos

Kadar ste zunaj, imejte zaprta usta. To je ena najvažnejših zapovedi, če nečemo biti zmeraj prehlajeni, zlasti kadar je mrzlo ali vlažno. Dihati moramo zmeraj skozi nos. Saj je samo ob sebi razumljivo, da mora človeku

škodovati mrzli zrak, če ga vdihavamo naravnost skozi usta in pride na tople sluznice v ustih in v grlu. In zrak je navadno tudi zmeraj poln raznih bolezenskih kali.

Dihanje skozi usta torej lahko povzroči razne nalezljive bolezni, in sicer na ta način, da najprej oslabi organizem, ki je izgubil svojo toploto, potem pa vnese vanj bolezenske klice, ki se hitro razvijajo. Zlasti pri otrocih je to pogosto, ker niso še dovolj razviti in so premalo odporni.

Začetek naših dihalnih organov je nos in skozenj mora priti zrak v telo. V njem je dosti sluznic, te pritegnejo škodljive dele zraka, torej zrak nekako filtrirajo in ga obenem ogrejejo, da ne more biti več tako škodljiv za pljuča in vrat kakor pri dihanju skozi usta. Če se otroci ne morejo navaditi dihanja skozi nos, naj jim zdravnik nos preišče, ker je mogoče, da ovirajo dihanje polipi v nosu ali pa kakšna napaka v vratu.

Za dobro voljo

Poslovilni smisel

Če mi daš dinar, pa neham jokati, je obljubil Miško. Saj te prav rada poslušam, ko se cmeriš, je odvrnila mati. Za trenutek je mali osupnil, potlej se pa zopet pričel dreti. Ih te je zatem povzel pogajanja: No, pa mi daj dinar, ker te zabavam.

Nežen opis

On: Ne smeš misliti, da dvomim o tvoji kuharski spretnosti, vendar bi rad pogledal tvojo kuharsko knjigo, draga. Tole mi diši po tiskarskem pogrešku.

Plesni večer

Natakar, povejte godcem, naj kaj drugega zasvirajo!

Kaj pa bi si želeli, gospod?

No, kaj počasnega. Saj vendar ne morem svoje pečenke venomer v polki žvečiti.

Vabilo

Rad bi sprejel vašo hčer za nekaj tednov na počitnice, pa smo na žalost nekoliko omejeni.

Nič ne de, moja Rozika tudi ni najbolj brihtna.

Dober nauk

Bili ste tik groba, samo vaš močni život vas je rešil.

Potem mislite na to, gospod doktor, kadar mi boste delali račun.

Logika

Možak vpraša dečka: Koliko let si imel lani?

Deček: Deset.

Gospod: Pa letos?

Deček: Enajst.

Gospod: Potem imaš 21 let.

Deček: A tako? Slišite, koliko nog ste imeli lani?

Gospod: Dve.

Deček: Pa sedaj?

Gospod: Tudi dve.

Deček: Potem ste osel, ker imate štiri noge.

Narobe razumel

Zdravnik stopi razburjen od telefona. Takoj moram od doma, vzklikne. Mlad gospod mi je telefoniral, da brez mene ne more več živeti.

Motiš se, dragi, mu mirno odvrne žena. Najina hči je bila klicana k telefonu.

Iz slavnostnega govora

... Sicer smo res pri gradbi nove najdenišnice znatno prekoračili prvotni načrt. A upravičeno smemo ugotoviti, da imamo sedaj 25 otrok več, za kar se imamo zahvaliti edino delavnosti gospoda višjega upravnika.